

EĞİTİMDEN HUKUKA MİSYON DEĞERLENDİRMESİ

Muharrem Balcı

GİRİŞ

İnsan sosyal bir varlıktır. Bu sosyallikte fitratından gelen olmazsa olmaz prensiplere bağlıdır. Bu fitri kurallara ‘zaruriyyât-ı diniyye’ veya ‘makasid-i hamse’ deniyor. 1. Nefsin (canın) korunması, 2. Aklın korunması, 3. Dinin korunması, 4. Neslin Korunması, 5. Malın korunması. Günümüz modern dünyanın insanı bu fitrî kuralları sistem içinde korumaya çalışırken sistemin sürdürücüsü ve idarecilerinden 4 başlıkta teminat istemektedir. Bu başlıkları karşılamayan sistemler, yönetimler hem halkına zulmetmiş olurlar, hem de iktidarlarını sürdürebilme olanaklarını kaybederler. *Zira zulm ile abad olunmaz.*

Modern devletlerin insanlarına sunmak zorunda olduğu işlevsellikler (hizmetler), işte bu fitrî kuralların güvencesini oluşturmak zorundadır. Bunlar, 1. Eğitim, 2. Sağlık, 3. Güvenlik, 4. Yargı hizmet ve güvenceleridir. Bu dört başlıkta toplanan güvenceler, insanlık onuru ile yaşayabilmenin de koşullarıdır. Yukarıda bahsini ettiğimiz ‘zaruriyyât-ı diniyye’ veya ‘makasid-i hamse’ ancak ve ancak bu dört konudaki güvence ile sağlanabilir. Demokrasi yönetimlerinde de iktidarlar yine bu dört güvence ile iktidarlarını sürdürebilirler veya kaybedebilirler.

Türkiye’de tüm temel kanunlarda değişikli yapıldığı halde 3 Mart 1924 tarihli Tevhid-i Tedrisat Kanunu (Öğretim Birliği Kanunu) 90 yıldır değiştirilmemiştir. Ancak, TSK okulları, İHL’ler ve benzeri okullaşmalarla delindiği de bir vakıadır. Son dönemlerde İHL’lere yapılan yatırımların anlamı ve mahiyeti, yardım usulleri de tartışılmaktadır. Hayırsever yurttaşlarımız ve devletimiz İHL’leri saray yavrusu yaparken, üç öğün yemeklerini vakıflar aracılığıyla karşılar, normal (ne demekse) okullardaki çocuklarımızı anne babalarının üç kuruş harçlıklarına mahkûm etmiştir. TSK’dakileri de devlet karşılamaktadır. Gerçekten de normal okullardaki eğitim-öğretim-sosyal yardımlaşma ve dayanışma dip yapmıştır. Ve her geçen gün mevcut iktidarlar eliyle bu ayrımcılık devam ettirilmektedir.

Şimdi bir itiraz duyar gibiyim: İHL’ler dindar gençlik üretmektedir. İşte buna takılmak gerekir. Dindar gençlik kavram olarak bile kendi referansının literatüründe olmayan bir kavram ve olgudur. Son gezi olaylarında da gördüğümüz gibi İHL’ler de bu talebe cevap verememişlerdir. Kaldı ki talep de anlamsız bir taleptir. Eğitimin insan yapma, adam yontma karşılığı işlevselleştirildiği bir toplumda dindar gençlik, muhafazakârlaştırılmış, sağcılaştırılmış, adının başına veya ardına parti veya cemaat ismi yazdırılması öğretilmiş edilgen topluluklar üretmekten başka bir anlam taşımayacaktır.

Bu ülkenin Cumhurbaşkanı veya başbakanlarının görkemli ‘normal’ okulların açılışlarına katıldığı pek görülmez. Neden? Türkiye’nin son 10 yılına baktığımızda görece derslik sayıla-

rını artırmaktan(çoğu müdür odalarını küçülterek elde edilmiştir), içi doldurulmamış, çocukların cep telefonlarının gerisinde kalmış *tablet* dağıtımından başka bir düzenleme ve düzelti görülmemektedir. Nankörlük yapmıyoruz, gelinen noktada zavallılığını aşmak için dersane sektörünün doğmasına yol açan, sonra da yozlaştığını ileri süren devlet zihniyetinin polemikçi tavır ve söyleminden bahsediyoruz.

Ülkemizde son 30 yıldır bir *sivil toplum* ve *sivilleşme* lafı sürüyor. Sivil toplum, eğitimin sivilleşmesinin ve sivil girişimciliğin bir ürünüdür. Eğitimi sivilleştirmeden yani bireysel ve kurumsal ilişkilerde karşılıklı var oluşa dayanan katılımcı ve paylaşımcı yaşam kalıplarını hayata indirgemenen sivil toplumu inşa etmek olası değildir. Tevhid-i Tedrisat Kanununun varlığı ve Demokles'in kılıcı gibi tepemizde tutulduğu eğitim sisteminde sivil eğitimden bahsedene inanamak için kullanılış aptal olmak gerekiyor. Bunun için eğitim-girişimcilik ve sivil toplum ilişkisinin irdelenmesi gerekmektedir. Eğitim - girişim ilişkisi sivilleştikçe sivil toplum gelişecektir.

ANADİL - ÖNCE AİLE SONRA OKUL

Hayata geldiğinde annesinin gözlerine odaklanan çocuğun konuşması ana diliyle olmaktadır. Ana dili, yanlış okumadınız sizin ananızın dili. Ana dilde savunma hakkını¹ bile vatandaşına 90 yıl çok görmüş bir sistemin idarecilerinden anadilde eğitim hakkı beklemek de kullanılmış aptallıkla ifade edilebilir. Bunun içindir ki insanlar ana dilde konuşma ve savunma hakkını mücadele ile alıyorlar. Yani; *hakları verilen millet yoktur, haklarını almış milletler vardır*. Bu eğitim sistemi bize bunu öğrettiği için ona müteşekkir mi olmalıyız?

Okullarımız artık sivil birer mekân olmaktan çok, kamu otoritesinin kendini çocukların damarlarına kadar hissettirdiği ceberut, sınırlandırılmış, otoriter bir alan haline gelmiştir. Merkezîyetçi eğitim-öğretim, Tevhid-i Tedrisat Kanunu ve ucu bucağı bulunamayan idari düzenlemelerle, tek tipçi zihniyet, gizli müfredat okullarımıza hâkimdir. Bu hâkimiyet çocuklarımızı kendi özgüvenlerine, bilgilerine, donanımlarına, evrensel kurallara, dinin gereklerine değil, devletin kendinden menkul kurallarına, hikmet-i hükümete itaati zorunlu kılmaktadır. O halde söyler misiniz; iktidarlar bu güne kadar eğitim-öğretim alanında hangi yenilikleri yapmışlardır? Toplu taşıma mı? Bu konu çok baydı?

Eğitim – Öğretim

TDK sözlüğünde *öğretim*, belli bir amaca göre gereken bilgileri verme işi, tedris, talim ve öğrenmeyi kolaylaştıracak etkinlikleri düzenleme, gerekçeli sağlama ve kılavuzluk etme işi;

Eğitim de, çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine okul içinde veya dışında, doğrudan veya dolaylı yardım etme, terbiye olarak tarif edilmiştir.

Bir başka şekilde ve iyi niyetli olarak da *öğretim*, “Bilgiyi bulmak, kazanmak, bilgiyi kazanma yolunu ve kazanılan bilgiyi hafızada tutarak yeri geldiğinde kullanabilmek için hatırlamak”,

¹ <http://www.muhammedbalci.com/hukukdunyasi/makaleler/birikimlerIV/152.pdf>

Eğitim de, “İnsan yaratılışında var olan bütün bilgi ve kabiliyetleri esas alarak onu yönlendirmek, geleceğe hazırlamak, hayatı boyunca gerekli bilgiyi nasıl elde edeceğini öğrenmesinde yardımcı olmak” şeklinde tarif edilebilmektedir.²

Eğitimin ‘eğmek’ten geldiğini, eğmenin ise bir nesneyi kendi rızası dışında zorlayarak bükmek, aşağı doğru itmek anlamına geldiğini düşündüğümüzde öğretimle eğitim arasındaki ilişkiyi açıklamak gerekecektir.

*“Öğrenmek nefes almaya benzer. Doğal ve insani bir etkinliktir. Yaşamı tüm duyularıyla keşfeden, enerji ve heyecanla karşılayan etkin ve meraklı bir insan, aynı zamanda öğrenmektedir de. Öğrenme yetimiz nefes alma yetimiz gibidir, geliştirilmeye ve müdahaleye ihtiyacı yoktur. İnsanlara nasıl öğrenileceğini veya nasıl düşünüleceğini söylemek gereksizdir, hatta düpedüz hakarettir. Bütün bunları yapabilecek şekilde hayata gelmişlerdir”.*³

*“Eğitim, öğrenmeyi verimli ve gelişkin kılacağı umuduyla iyi niyetli insanlar tarafından icra edilmektedir, ancak her defasında da öğrenme süreci tahrip edilmektedir”*⁴

Öğretim ve eğitim çoğu zaman ve yerde aynı anlamda kullanılmaktadır.

Edebiyat

Edebiyat, Duygu ve düşünceleri en güzel şekilde anlatmak.

Aslında öğrenim görme aşamasındaki çocuklarımıza ve gençlerimize bilgi ve donanım verilmesini ifade eden ‘öğretim’ yapılması gerekirken, ‘adam yapma’ anlamına gelen ‘eğitim’ verilmesi, edebiyatın bir numaralı konusu olmuştur ve olmaya da devam edecektir. O halde edebiyatın sivilleşme konusunda söyleyeceği çok söz vardır diyebiliriz.

Hapishanede bile özgür olmayı dileyen bir edebiyata devlet müdahalesi kabul edilemez. Edebiyat hiçbir müdahalenin tesir edemeyeceği kadar sivil bir alandır. Eğitim öğretim işleriyle ilgilendiğini sanan devletin, edebiyat gibi fitraten de özgür bir alana müdahale yerine, mümkün olduğunca sivilleşmesine yardımcı olması gerekir. Ancak bu haliyle edebiyat daha özgür, zihinler daha özgür, yaratıcısı ile daha bir yakın olabilir. Bir diğer deyişle edebiyat insanın insanla, tabiatla ve yaratıcısı ile arasındaki ilişkiyi ayan beyan ortaya koyar.

Eğitimin sivilleşmesi ile birlikte sivil toplumun geliştiğini tarih içinde hem ülkemizde hem de diğer ülkelerde görebilmekteyiz. Hukukta olduğu gibi eğitim öğretimde Osmanlı modeli sivil bir modeldir. Devletin eğitim ve öğretime müdahalesi sadece öğretim elemanlarının ve öğretmenlerin ihtiyaçlarını karşılama düzeyindedir. Üstelik bu ihtiyaç karşılması da birer sivil toplum kuruluşu örnekleri olan vakıflar vasıtası ile yapılmakta idi. En önemli örnek olarak Darüşşafaka (Şefkat Yuvası) Mektebi bir sivil toplum kuruluşu olan "*Cemiyet-i Tedrisiyye-i İslamiye*" isimli Derneğin (daha sonra Darüşşafaka Cemiyeti ismini almıştır) bir kuruluşudur. Aynı şekilde gü-

² M. BALCI, Ulusal ve Uluslararası Hukukta İnsan Hakları Çerçevesinde Eğitim ve Öğretim Hakkı, Yeni Türkiye, S. 98/22, 1104.

³ Aaron FALBEL, Öğrenme? Tabii... Eğitim? Yok, Hayır Kalsın, ALTERNATİF EĞİTİM, s. 104.

⁴ Aaron FALBEL, Agm, s. 105.

nümüzde vakıfların özel öğretim okulları açması da zikredilebilir, ancak Darüşşafaka' örneğinin aksine, günümüz vakıf okulları ticari maksatla işleyen özel okul halindedirler. Hem vakıf okulu hem de özel öğretim okulu. Bu konuda bir bahsi diğeridir.

Sivil toplum, eğitimin sivilleşmesinin ve sivil girişimciliğin bir ürünüdür. Eğitimi sivilleştirmeden yani bireysel ve kurumsal ilişkilerde karşılıklı var oluşa dayanan katılımcı ve paylaşımcı yaşam kalıplarını hayata indirgemenin sivil toplumu inşa etmek olası değildir. Bunun için eğitim-girişimcilik ve sivil toplum ilişkisinin irdelenmesi gerekmektedir. Eğitim girişim ilişkisi sivilleştikçe sivil toplum gelişecektir.

Aile içinde kendini bulan çocuğun fitrî olarak da korumaya çalıştığı bu esasları önce aileden aldığı bilgilerle geliştirmesi gerekmektedir. Mutlak korunması gerekenleri koruma noktasında bilinç kazanan çocuğun genç yaşlarda bunları geliştirmesi ve her insanın bunları koruması gerektiği konusunda bilgilenmesi, “insan insanın kurdudur” anlayışının aksine, “karşılıklı toplumsal yararlanma” anlayışını kazandırır. Bu anlayış “mü'minler birbirini yıkayan el gibidir” sözü ve bilinci ile beslenir ki sivilleşmeden kastımızın bu olduğu açıktır.

İşte aile, okul çağından önce ve sonra bu korunması gerekenlerle çocuğu bilgilendirmeli ve donatmalıdır. Sivilleşmenin bir yönü de insanın kendine olan güveni ise, bu güven bu sayede kazanılmaktadır. Özgüvenini aileden kazanmış çocuğun okuldaki konumu da farklı olmaktadır. Zira okul, aşağıda da göreceğimiz gibi çocuğun aile ile toplum arasındaki serüvenidir. Bu serüvende çocuk aileden çok okulun etkisi altındadır. Eğitim sistemimizin sık sık değiştirildiğini de göz önüne aldığımızda bu serüven konusunda az konuşulduğu da bir vakıdır.

Müfredat

Sözün burasında eğitimin **gizli müfredatına** da değinmek yararlı olacaktır. Gizli müfredat, açık müfredattaki eksik ve belirsiz bilgi ve değerleri daha ayrıntılı biçimde tanımlayan, egemen siyasal sisteme ve kültürel sosyalleştirmeyi derinleştiren, öğrenci tipini daha dar kalıplar içinde billurlaştırmaya çalışan bir müfredattır. Öğrencilere okulda eğitsel rutinler içinde özümsetilen çok sayıda sosyal, kültürel ve etik davranış, gizli müfredatın konusunu oluşturur. Gizli müfredat, siyasal toplumlaşma, itaat ve uyumlu olmaya yönelik yetiştirme, geleneksel sınıf yapısının sürdürülmesi gibi işlevleri yerine getirir. Gizli müfredat çoğu zaman yazılı değildir. Hâkim ideoloji ve aile içinde meşrulaştırılmış davranış biçimleridir.⁵

Gizli müfredatın içinden bazı kural ve davranışları doğru yanlış ayırt etmeksizin örneklendirirsek: Dügme ilikleme, parmak kaldırmak, okula tek sıra halinde girmek-çıkma, öğretmene babasından daha çok saygı göstermek, siz diye hitap etmek, örnek insan olduğu ifade edilen öğretmenlerin odasının kapısını çalmadan girmek, İstiklal Marşını gür sesle okumak, öğretmen ve idarecilere mutlak saygı göstermek, okulu temiz tutmak, demirbaşlara zarar vermemek, gürültü yapmamak v.b.⁶

⁵ Kemal İNAL, EĞİTİM VE İDEOLOJİ, 134.

⁶ Kemal İNAL, Age. S. 134

Milli Eğitim vasıtasıyla gizli – açık müfredatın konusu olan kamusal alan bilgilendirmeleri, kamusal alanın sivil alanı belirlemesi şekline dönüşmektedir. Gizli müfredat çoğu zaman açık müfredattan daha etkilidir.

ÖĞRETİM KADEMELERİNE BAKIŞ

İlköğretim

İlk Öğretim çocuk için bir kendini keşfetme ve toplumsallığının farkına varma aşamasıdır. Bu aşamada ebeveynler ve toplum çocuğa Allah'ın bir emaneti olarak bakmalı, çocuğu üretim – tüketim ilişkilerinin bir parçası olarak görmemelidir.

Geçmişimizde ve günümüzde iki yanlış tutum sergilenmektedir:

Birincisi çocuğa yardım ve destekten çok çocuğun ebeveyne desteği öncelenmiştir. Çocuk aile için bir destek unsuru, bağda bahçede, baba meslek ve sanatında yardımcı unsur, bazen de ebeveyni bir arada tutan bir unsur olarak algılanmış, çocuk bir nevi ailenin mülkü addedilmiştir.

İkinci yanlış ise ulus devletin ve seküler toplumun modelleştirdiği çocuk anlayışıdır:

Ulus devlet ve sanayi toplumlarında çocuk ulusun ve piyasanın malıdır. Çocuk mevcut düzene uygun bir zihin olarak 'baba devlet'e tabi, ulusal ve uluslar arası sistemin bir parçası, tebaası olarak dizayn edilir.

Orta öğretim

Orta öğretim çocuk için mesleki alt yapının kazandırıldığı dönemdir. Bu dönemde öğretim anlamında teorik bilgiler verilir, eğitim anlamında da yetenekleri izlenirken gelişmesi için yönlendirmeler yapılmalıdır.

Ancak herkesin görebileceği gibi orta öğretim döneminde çocuklarımız birçok zararlı madde ile tanıştırmakta, bağımlılık üreticilerinin muhatabı olarak bağımlılaştırılmakta, bağımlılık köleliğe dönüştürülmektedir. Birkaç yıl içinde tamamen özgür iradesi ile toplumun bir unsuru, yeteneği olacak genç, bu özelliklerinden sıyrılarak iradesi felç edilmiş olarak, zehir tacirlerinin kölesi durumuna düşürülmektedir. Yukarıda insan hayatının olmazsa olmazları olarak 'zaruriyyât-ı diniyye'nin 5 maddesini saymıştık. Çocuklarımızın bağımlılıklarla tanıştığı bu ortaöğretim dönemi öncesinde ve sonrasında ne müfredatta, ne de eğitim anlamında bu korunma esasları anlatılmamaktadır. Bu maddelerden ilki nefsin (canın) korunmasıdır. Canımızın Allah'ın bir emaneti olması nedeniyle korunması gerektiği, onu insanlık düşmanlarının bağımlılaştırmasına, köleleştirmesine fırsat vermemeyi çocuklarımıza öğretmemektedirler. Zira öğretmesi gerekenlerin (aile ve öğretmenlerin) kendi nefislerini koruma noktasındaki acizyetleri malumdur.

Devletin siyasi partilerinin ve hükümetlerinin programlarında bu güne kadar bağımlılıklarla mücadele anlamında bir başlık dahi yoktur. Bu durumda, gerçekten de nükleer savaştan bile daha tehlikeli olan bağımlılıklar, geleceğimizin teminatı çocuklarımızı ve gençlerimizi hayatlarının baharında ya aramızdan ayırmakta, ya da iradesi felç edilmiş, bağımlılaştırılmış

hale getirmektedir. Milli Eğitim, Sağlık ve Gençlik ve Spor Bakanlıklarının gençlerin bağımlılaştırılmamaları konusunda elle tutulur esaslı programları da yoktur. Hatta alkol ve şans oyunları adı altında devletin kumar markalarının eğitim-öğretim ve spora sponsorluklarını dahi görebilmekteyiz. Son dönemde sigara ve alkol satışına dair yasal sınırlamalar henüz beklenen sonuçları vermemiştir. O halde devletin sağlık güvencesi veremediğini söylemek yanlış olmayacaktır. Yani başladığımız yerdeyiz. Hukuki bilincin verilmediği bir eğitim-öğretim ve sağlık sisteminde sonuç alınması da imkânsız görülmektedir.

Üniversite

Üniversite örgün eğitimin son kademesi, sosyalleşmenin ve ulusal-uluslar arası ilişkilerin tanımlanma ve analiz-sentez yapılma aşamasıdır. Üniversite farkındalığın, toplumsal sorunlara çözüm üretme bilincinin geliştiği zemindir. Ancak kendi alanım olan hukuktan örnek vermem gerekirse; Hukuk fakülteleri, sadece kanun maddelerinin basit pratiklerle hıfzetti-rildiği, hukuk kavramlarının dahi öğretilmediği, mukayeseli hukukun geliştirilmediği, meslek seçiminde öğrenciye herhangi bir bilgi ve yönlendirme yapılmadığı zeminler halindedir.

Tevhid-i Tedrisat (Öğretimin Birleştirilmesi) Kanunu

Tevhid-i Tedrisat Kanunu (Öğretim Birliği Kanunu), 3 Mart 1924 tarihinde kabul edilmiş, tüm öğretim-eğitim kurumlarını Maarif Vekaleti'ne bağlamış kanundur. 1982 Anayasa'sında da İnkılâp Kanunları arasında korumaya alınmıştır.

Tevhid-i Tedrisat Kanunu ayrıca tekke ve zaviyelerin kapatılması; Arap harflerinin kaldırılıp Harf Devrimi'nin yapılmasının da gerekçesini oluşturmuştur.

Madde—1. Türkiye dâhilindeki bütün müessesatı ilmiye ve tedsriye Maarif Vekâletine merbuttur.

Madde—2. Şer'îye ve Evkaf Vekâleti veyahut hususi vakıflar tarafından idare olunan bilcümle medrese ve mektepler Maarif Vekâletine devir ve raptedilmiştir.

Madde—3. Maarif vekâleti yüksek diniyat mütehasısları yetiştirilmek üzere Darülfünunda bir İlahiyat Fakültesi tesis ve imamet ve hitabet gibi hidematı diniyenin ifası vazifesiyle mükellef memurların yetişmesi için de ayrı mektepler küşaf edecektir.

Madde—5. Ek. Mektebi Harbiye'den menşe teşkil eden askerî liseler bütçe ve kadrolarıyla Müdafaai Millîye Vekâletine devrolunmuştur.

19. yüzyıl sonlarında Avrupa'da dinlerin sonunun geldiği anlayışının Cumhuriyet kadrolarında da yer bulmasıyla Türkiye'de yeni toplumsal yapı oluşturulmaya çalışıldı. Bu oluşum hayatın her alanına uygulanmaya başlandı ve eğitim alanı bundan en fazla pay alan oldu. Göstergesi ve uygulaması da Tevhid-i Tedrisat Kanunu olmuştur. Böylece tek tip zihniyet ve tek tip vatandaş modeline geçilmiştir. Nitekim Başbakan İnönü 1925'te öğretmenlere yaptığı konuşmada yeni toplumsal yapının öğretim-eğitim kodlarını vermektedir:

“Milli terbiye istiyoruz... Sizin vereceğiniz terbiye dini değil milli, beynelmilel değil, millidir. Sistem bu. Dini terbiyenin milli terbiyeye tearuz etmediği zaman, her iki terkibenin kendi yollarında, en temiz bir tecelli göstereceğini ispat edecektir. Beynelmilel terbiyeye gelince: Esas itibariyle dini terbiye dahi beynelmilel terbiye demektir. Bizim terbiyemiz kendimizin olacak ve kendimiz için olacak... Bu millet henüz istediğimiz yekpare millet manzarasını göstermiyor... Bu yekpare millet içinde yabancı harslar erimelidir. Bu milliyet kütlesi içinde ayrı ayrı medeniyetler olamaz. Dünya üzerinde her millet mutlaka bir medeniyet temsil eder.”⁷

Eğitim-öğretimde; öğretimin özü, programı, bireysel kabiliyet ve toplumsal uyum, özgün ve özgür düşünce, uluslar arası bilimsel uyum, millilik, gelir dağılımında eşitlik, fırsat eşitliği gibi kriterler esas alınır. Tevhid-i Tedrisat Kanunu bu kriterlerden herhangi birini esas almadan yapılmış bir kanundur. Yapıldığı günden bu güne kadar da sürekli eleştirilmiş fakat değiştirilememiş, uygulamadan kaldırılamamıştır.

Tevhid-i Tedrisat Kanununun çıkarıldığı yıllardaki şartları tartışmak bugün çok gerekli olmayabilir. Ancak günümüzde birçok uluslar arası belgeler, bölgesel anlaşmalar, ulusal düzenlemeler artık bu kanunun gerekliliğini ortadan kaldırmış, alay konusu olabilecek uygulamaları imkânsız hale gelmiştir. Nitekim Türkiye’de öğretimin birleştirilmesi zorunluluğu delinmiş, birçok istisna uygulamaya girmiştir.

Ulusal ve uluslar arası belgeler ve anlaşmalarda düşünce ve ifade özgürlüğü, din ve vicdan özgürlüğü, eğitim ve öğrenim özgürlüğü, örgütlenme özgürlükleri o kadar genişlemiş ve yaygın hale gelmiştir ki, devletin bu alanlara müdahalesi neredeyse sıfırlanma noktasına ulaşmıştır. Hal böyle iken hala bu kanunun yasal düzenleme olarak varlığını sürdürmesi, ancak yukarıda İHL örneğinde değindiğimiz, devlet olma mantığında yatan ayrımcılıkla izah edilebilir.

Kanunun "Eğitim ve öğretimde birlik sağlamak" olarak vasıflandırdığı amaç aslında "duyguda ve düşüncede tek tip insan" yetiştirmektir. Ancak kanun amacına ulaşamadı. Zaman içinde birçok sınırlama ve kısıtlamalarla imam hatiplerin önü kesilmeye çalışıldı. Katsayı uygulaması getirildi. Mezunlarının kamu hizmetlerinde çalışması engellendi. Tevhid-i Tedrisat Kanunu uyarınca açılmış olan okullar kanuna aykırı sayıldı. Bir başka ifade ile siyasal sistem kendi kanunlarını işlevsiz hale getirdi, tek tipçilik anlayışında fireler verilince temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasına geçildi. Gelecek kuşaklara hukuka aykırı bu uygulamaların iyi anlatılması, bir daha bu hukuksuzlukların yaşanmaması için elzemdir.

Bir başka husus ise, Kur’an Kurslarının devlet eliyle açılması ve devletin kontrolünde olmasıdır. Tevhid-i Tedrisat Kanunu devlete böyle bir yetki vermediği gibi, Kur’an Kurslarının açılması ve yönetimini devlete de vermemişti. Bu tamamen özel bir alandır ve insanlar kendi dinlerini yine kendi belirledikleri yöntem ve araçlarla öğrenecektir. Devletin vatandaşına herhangi bir dini öğretmesi ve şekillendirmesi mümkün olmamalıydı. Kur’an Kurslarının devlet eliyle öğrenime açılması ve müfredatının belirlenmesi laiklik ilkesine de aykırıdır.

⁷ MEB 1946’dan aktaran Kemal İNAL, eğitim ve iktidar, S.23.

Ulus Devlet – Biat Kültürü

Mevcut ve gelecek kuşaklara eğitim ve öğretimde hukuk kuralları öğretilmeli, uygulamaya esas teşkil edecek hukuk mantığı kazandırılmalıdır ki öğrenci kendisi üzerinde uygulanmaya çalışılan hukuka aykırılıkları bizzat kendisi görsün ve sivil bir mantalite ile kendi hakkını bizzat aramayı öğrenebilsin. Sivillik, sivilleşme bu anlamda önemlidir. Kılık kıyafetin farklılaştırılması, hatta kamuda bile olsa kılık kıyafet sınırlamalarının kaldırılması, -eğer muhatabı bir hukuk mantığına sahip değil ise- farklı bir zaman ve mekânda ellerinden alınması her zaman olasıdır.

Tüm bu belirlemelerimizde bize ışık tutacak pratik, öğrenme sürecinde öğretmen ve öğrencinin **çalışma arkadaşı** durumuna gelmesidir. Bu da ancak öğretmenin ‘öğretmesi’, öğrencinin de ‘öğrenmesi’ arasındaki ayrımın anlaşılması ile mümkün olabilir.⁸ Fakat ne yazık ki Milli eğitim sistemimiz ve sistemin emekçileri olan öğretmenlerimiz öğrencilerini içini kâğıt doldurdukları papağanlar⁹ haline getirmeye çalışmaktadırlar.

Ulus devletin ve seküler toplumun modelleştirdiği çocuk anlayışında bir değişim var mı? Ulus devlet ve sanayi toplumlarında çocuk, ulusun ve piyasanın malı olmaya devam ediyor. Çocuk mevcut düzene uygun bir zihin olarak ‘babadevlet’e tabi, ulusal ve uluslar arası sistemin bir parçası, tebaası olarak dizayn edilmeye devam ediyor. Baksanıza, hayır sahibi ebeveynleri bile biyat kültürü ile yetişmiş olduklarından çocuklarının gözleri önünde şirketleşmiş cemaatlere ve cemaatleşmiş iktidarlara biyat (aslı *biat* ama öyle yazmak içimden gelmedi) ediyorlar. Bu satırın yazıldığı anda birçok yerde biyat tazeleme toplantıları yapılıyor. Sonra da Gezi’ye karşı dindar gençlik?

O halde eğitimin asıl gerçekleştirmeyi amaçlaması gereken Hukuk Güvenliğine geçebiliriz:

HAK/HUKUK

Hakk, lügat itibarıyla asıl olan, sabit olan, doğru olan, adalet, herkesin meşru iktidarı, bir şey üzerinde malikiyet, emek, pay ve din gibi anlamlara sahiptir ve bütün bu anlamlar insanla ilişkilidir. Hakkın yukarıda verdiğimiz anlamları “*kesinlik*”, “*doğruluk*” ve “*genellik*” içerir. Bu yönüyle herkes tarafından aynı şekilde değerlendirilmesi gereken, insandan insana değişmesi mümkün olmayan, herkes tarafından benimsenen, kabul edilen bir kavramdan bahsetmekteyiz. Önüne geldiği herhangi bir kavramın doğruluğunu, gerçekliğini, olması gerekeni ifade ettiğini kabul etmekteyiz.

İnsan, doğuştan belirlenmiş hak ve özgürlüklere sahip olan bir varlıktır. Kişilik ise, hukuk sisteminin insana verdiği değerdir. İnsanı ‘*kişi*’ olarak ele aldığımızda ortaya önemli bir sorun/tartışma çıkmaktadır: “Haklar, yasa koyucunun korumayı uygun gördüğü çıkarlarla ilgili olup, bunlara ilaveten, gelenek ve göreneklerin belirlediği moral haklar mı eklenecektir, yoksa insanın doğasından gelen özelliklerin, korunmasını zorunlu kıldığı bir takım haklar da var

⁸ Vinoba BHAVE, Özel Olan ve İmha Edilen, ALTERNATİF EĞİTİM, s.39.

⁹ Rabindranath TAGORE, Papağanın Masalı, ALTERNATİF EĞİTİM, s. 57.

mıdır?”¹⁰ Bu sorunun cevabı aranırken incelenmesi gereken önemli nokta, insanın hangi yönden ele alınacağı konusudur.

Haklar İnsanın Özgürlük Alanı İçinde midir?

Hak ve ödevlerin neler olduğu ve uygulamanın nasıl olması gerektiğini belirlemeyi, doğal hukuk anlayışıyla ‘salt insanın özgürlük alanı içinde’ saymak, insanın toplumsallığına aykırı bir anlayıştır. İnsan doğasında var olan bencilliğin her zaman ön plana çıkabileceği izahtan varestedir. Ayrıca, hakları sadece “toplumsal belirlemenin ürünü olarak” veya “devletin verdiği kadar” görmek de pozitif hukukun bir açmazıdır.

Her yönüyle olduğu gibi, bu konuda da vasatı önceleyen İslam algısı Kur’an’ı Kerim’in birçok yerinde örneklemeler yoluyla insanoğluna gerçek değerini verirken, toplumsallığın da yara almamasını, aksine onurlu bir toplum yapısını işaret etmiştir.

Kur’an’ı Kerim’de Kalem Suresinde hak ve ödevlerle ilgili öngörü, yukarıdaki iki farklı anlayışı da reddeden biçimde ortaya konulmaktadır. Burada hakların;

- tamamen bireyin kendisine bağlı ve kullanımına açık olduğunu,
- herhangi bir zorlamanın olmadığını,
- salt insanın özgürlük alanı içinde bulunduğunu, ancak hakkı yaratan, tanımlayan ve bahşedenin iradesi doğrultusunda kullanılması halinde istenilen sonuca ulaşılabileceğini,
- gerçekten insanların onur içinde yaşamalarına ilişkin ister etik ister ahlaki densin, fakat insaniliği ve toplumsallığı inkâr edilemeyecek ilkeler konulduğunu görmekteyiz.

“Biz onlara da belâ verdik, bahçe sahiplerine verdiğimiz gibi. Hani onlar sabah olunca bahçeyi mutlaka devşireceklerine yemin etmişlerdi. İstisna da etmiyorlardı ("inşallah" demiyorlardı).

Fakat onlar uyurken dolaşıcı bir belâ onu sardı da, Bahçe simsiyah kesiliverdi. Derken sabahleyin birbirlerine seslendiler: "Haydi, devşirecekseniz erkenden ekininize gidin" diye. Derken fırladılar, aralarında fısıldaşıyorlardı. "Sakın bugün hiçbir yoksul bahçeye girip yanınıza sokulmasın" diyorlardı. (Zanlarınca yoksulları) engellemeye güçleri yeterek erkenden gittiler. Fakat bahçeyi gördüklerinde: "Biz herhalde yanlış gelmişiz" dediler. "Yok, biz mahrum edilmişiz." (dediler). İçlerinde en makul olanı şöyle dedi: "Ben size Rabbinizi tesbih etsenize dememiş miydim?" "Rabbimizi tesbih ederiz, doğrusu biz zalimler imişiz." (dediler). Ardından suçu birbirlerine yüklemeye başladılar. Yazıklar olsun bize, dediler, biz azgınlarmışız. Ola ki Rabbimiz bize onun yerine daha hayırlısını verir. Biz Rabbimize yönelir, ondan umarız. İşte azap böyledir. Elbette ahiret azabı daha büyüktür. Fakat bilselerdi. Kuşkusuz korunanlar için de, Rableri katında nimetleri bol bahçeler

¹⁰ Vehbi HACIKADİROĞLU, “Haklar ve Ödevler”.

vardır. Öyle ya, teslimiyet gösterenleri suçlular gibi tutar mıyız hiç? Neyiniz var, nasıl hüküm veriyorsunuz? Yoksa size ait bir kitap var da onda mı okuyorsunuz? O kitapta, "beğendiğiniz her şey sizindir" diye mi yazılı? Yoksa, "ne hükmederseniz mutlaka sizindir" diye sizin lehinize olarak tarafımızdan verilmiş, kıyamet gününe kadar geçerli kesin sözler mi var?" 68/17-40.

Burada, insanın üç ayrı fakat birbirinden ayrılmaması mümkün olmayan ilişkisinden bahsetmeliyiz. İnsanın insanla, insanın tabiatla ve insanın Allah ile ilişkisi.

ADALET

Adalet lügatte, doğrudan ayrılmama, haktan yana olma, hakkı yerine getirme ve hakkı gözetme anlamındadır. Bu anlamda yaratıcının tüm insanlara bir emri ve yaradılışın bir gayesi olması nedeniyle vazgeçilemez ve değişmezdir. Adaletin iki önemli boyutu/unsuru olduğu kabul edilir.

*Birincisi 'eşitlik adaleti/izonomi/hak eşitliği'*dir. İnsanlık değerinde, insanlık onurunda, insan haklarında, hukuk sisteminin gereklerinin yerine getirilmesinde mutlak eşitlik anlamındadır. Bir bakıma herkesi eşit görmek, birini diğerine üstün saymamak, yaradılışlarına eşit ve tarafsız kalmak ve öylece davranmak. Adaletin bu önemli hak eşitliği unsuru, insan haklarında hiçbir şekilde dil, din, cins, ırk farkı gözetilmeksizin, eşitlik ilkesinin ihlal edilmemesini içerir.

*İkincisi 'oran/kıst/equity adaleti'*dir. İnsanlara emeklerinin karşılıkları (ücret/ödül) veya eylemlerinin karşılıklarının (beraet/ceza) verilmesinde, kamu görevlerinin dağıtımında ehliyet ve liyakatlerine göre eşit davranmayı içerir. Adaletin bu iki unsurunun bir arada, biri olmazsa diğeri olmaz şekilde tatbik edilmesi gereklidir. Aksi halde adalete uyulmak yerine zulmedilmiş olur.

Bu yönüyle, yani eşitlik ve oranlılık ilkeleri doğrultusunda bakıldığında adaletin; temelde göreceli ve değişken ve anayasalarda belirlenmeye ve kısıtlanmaya çalışıldığı gibi sadece sosyal haklara indirgenebilecek bir yönü olmadığı, aksine tüm insanlığın birlikte sahiplenmesi gereken ve mutlak hak eşitliği ve oranlılığı bağlamında karşılıklı yardımlaşma ve dayanışma ile gerçekleşebilen yönü olduğu açıkça görülür:

Adalet Duygusu/Arayışı

Adalet, teorik anlamda sadece belirli içerikli ilkelerin etkili kılınması değil, fakat belirli bir "isteme"dir: Değişik ve değişken, ama belirli nitelikte olan düzenleri oluşturan bir koşullar zincirini sürekli gerçekleştirmeyi isteme. Bu belirli nitelikteki düzenler, insan haklarına dayalı olarak ve insan haklarından türetilen ilkelerin belirlediği toplumsal-siyasi ilişki bütünlüğünden oluşan düzenlerdir.¹¹

¹¹ Ioanna KUÇURADİ, "Adalet Kavramı".

Adalet *nesnel (objektif)* ve *öznel (subjektif)* olarak iki değişik anlamda kullanılır. Adalet, bir yandan erdem anlamında kişisel bir özelliği ve duyguyu ifade ederken; diğer yandan -hukukun tanımladığı varlık anlamında- ‘kişi’lerin ilişki biçiminin bir özelliğini de ifade etmektedir. Hukukun insanlar arası ilişkileri biçimlendiren, onlara görünür ve algılanabilir bir düzen veren, bu amaca yönelik normlar bütünü olduğu kabul edildiğinde, hukuki değer olarak söz konusu adalet de, bu “*nesnel (objektif)*” anlamda adalet olmaktadır.¹² Bu anlamıyla nesnel (objektif) adalet anlayışı pozitif hukukun da öncelediği adalet anlayışıdır.

Adaletin göreceli olarak algılanmasının sonucunda ise, kimileri için “*mevcut hukuk düzenini savunmak*” adalet, kimileri için de “*onu değiştirmek*” adalet olmaktadır. Özellikle de kurulu düzenin karmaşaya düşmesi ve eşitlik ilkesinin uygulamada başkalarının lehine sonuç vereceği kaygısı, bir başka ifadeyle kurulu düzenden esas payı alanların miras yoluyla sahip oldukları veya oluşturdukları “*statükoyu/kamu düzenini kaybetme endişesi*”, toplumun varlığının (birlik-beraberliğinin) ve sürekliliğinin (bölünmez bütünlüğünün) koşulları olarak karşımıza çıkmaktadır. İşte adalet bu hallerde mevcut düzeni korumak ‘*ya sev ya terk et*’ anlamında bir hukuk mantı/ksızlığı/ğının ürünü olmaktadır.

Esasen, adaletin herkesin anlayabileceği anlamı “**bir şeyi kendine ait olan yere koymak**”tır. Birşeyin kesin olarak nereye ait olduğu, kendi olan yerin ne olduğunu anlayabilmek, kesinlik, doğruluk, tek gerçeklik olarak anlamlandırılabilen **hak** kavramını anlayabilmekle mümkündür. Bu bakımdan hukukun temel kavramları arasında kopmaz bağ bulunmaktadır. Bu kavramlar yine kendisi ile bağlı kavramlarla açıklanabilir. Hak-adalet-özgürlük kavramları aynı zamanda Kur’anî kavramlardır ve Kur’anî kavramlar ancak birbirleriyle açıklanabilir.

ÖZGÜRLÜK

Doğal hukukçulara göre özgürlük;

“Belli bir amaca ulaşabilmek için birden çok yol düşünebilip yeri geldiğinde o yollar arasından “*kendisi için en uygun olanı seçebilmesi*”dir. Böylece insan, amacına ulaşma yolunda bulabildiği seçeneklerin sayısı arttıkça özgürleşecek, özgürleştikçe de daha yetkin bir insan olabilecektir. Bunun için de bilgilenmek ve aklını kullanmak zorundadır. Yani “*bilgi edinme özgürlüğü ve zorunluluğu*” bulunmaktadır.

Öte yandan değişik seçenekleri kullanabilmek için değişik araçlara ve ilişkilere ihtiyacı vardır. İlişki denildiğinde de **sadece insanlar arasındaki ilişki** akla gelmektedir. Yani insanlar arasında bir işbirliği ve bilgilenme anlamında ilişki. O halde insanın özgürlüğü de insanlığı da toplumsal yaşamla birlikte başlar.

¹² Vecdi ARAL, “*Hukuki Değer Olarak Adalet*”.

Ayrıca “**özgürlüğü, işbirliğinin, yani toplumsal yaşamın sağladığı** kabul edildiğinde, insanda kendisine bu özgürlüğü, dolayısıyla insanlığını sağlayan topluma karşı bir ödev bilincinin ortaya çıktığını kabul etmek de kolaylaşır”.¹³

Gerekçe olarak da, buradaki ödevin Tanrıya karşı bir borç gibi metafizik (soyut) zorunluluktan değil, elindeki değerlerin bir bölümünün o değeri kendisine kazandırmış olan topluma geri verme gereği gibi somut bir borçluluk duygusundan kaynaklandığını, belirler.

Pozitif hukuk düzeninde de insanlar ‘özgürlüklerini borçlu olduğu’ başka insanlara sorumluluk duygusuyla bağlı olurlar. Bu sorumluluk duygusu insanın insanla ve tabiatla ilişkisine dayandırılır.

Gerek doğal hukuk düşüncesi, gerekse pozitif hukuk sistemleri hukukun kaynağı ve kavramları olarak adalet ve özgürlük kavramlarını salt insanlar arası (doğal olarak insan-toplum arası) ilişkilere dayandırdıklarını gördük. Bu yönüyle insanın ilişkilerinde vasatı önceleyen İslâm algısından bahsetmeliyiz.

İNSAN İLİŞKİLERİ

Özgürlüğün gerek tanımında gerekse izahında bizim için önemli olan, hak, adalet özgürlük, meşruiyet ve benzeri temel kavramların birer temel hak ve yükümlülük oldukları bilincinin ve bizatihi bu hakları bünyemize veren gücün yönlendirme ve sınırlamalarının asıl alınacağı inancıdır. Bu çerçevede Kur’an’ı Kerim’de Alak suresinde geçen **alak/alaka/aleka** kelimesi veya kavramı üzerinde fikir üretmeye çalışacağız.

“O insanı bir alekadan yarattı”.96/2.

ALAK, ‘aleka’nın çoğuludur. Lügatte **alek maddesi, yapışıp ilişmek manasına** vaaz edilmiştir. Ve mutlak şekilde **ilişken ve yapışkan nesneye de denir**.¹⁴

Tefsir bilginlerinin bir kısmı, yaratılışın maddi yönünü göz önünde bulundurarak meni (sperma)nin aşılmasından sonra meydana gelen kan pıhtısının çoğulu olmasıyla yetinmişler, bir kısmı da bunu en alçaktan en yükseğe yükselmeyi göstermek için açıkça anlaşılan mânâ olarak görmüşlerdir. Elmalı ayetin mealinde, "O, insanı bir ilişikten yarattı" demektedir. Tefsir ederken de;

"Bir alakadan yahut sırf bir ilişikten bir insan yaratan ve mutlak surette yaratmak kendinin şanı olan Rabb'in hiç okumamış olan kimseyi de böyle bir emir ile elbette okutur. Onun için oku!" (Elmalı Tefsirinden)

¹³ Vehbi HACIKADİROĞLU; *Doğal hak Sorunu*.

¹⁴ Bunlardan başka alek, ruhanî ve manevî olarak "**alaka**" gibi **aşk ve sevgi** manasına geldiği de lügatte açıklanmıştır. (Elmalı Tefsiri)

Ayette Allah, insanın rahimde meydana gelen değişiklikler sonucundaki oluşumunu anlatırken, bizlere hayatımız içinde kazandırdığı sabık malumatımıza (fitrî bilgiye) intizaren de bir ilişkiler yumağı içinde var olduğumuzu hatırlatıyor.

Bu ilişkiler yumağı veya ağı bizim sosyal yönümüze vurgu yapmak içindir. Şayet aksi düşünülürse, yani sosyal ilişkinin anlatılmadığı söylenirse, o zaman alaka terimi yerine sadece nutfenin yapışması veya onu karşılayan bir ifade kullanılırdı. Fakat Kur'an'ın icazı böyle bir yorumu zayıf kılar. Kur'an icazı, mucizeliği sayesinde bizi düşünce sınırlarımızı zorlayacak diyarlara taşır. İşte o diyarlar, bu gün bizim ihtiyacımız olan gerçek toplumsallığın, insani ilişkilerin, beşeri münasebetin ve yukarıdaki yorumda da belirtildiği gibi, alçaktan yukarı yücelmenin, bu ilişkiler sayesinde yücelmenin zeminleridir. Özellikle de “oku” emri, insanın ilişkiler ağının bilgilenmeyle ne kadar yakın olduğuna işaret ediyor. İkra kelimesi oku anlamıyla birlikte “kıraat et, anlat, tebliğ et” anlamını da içermektedir.

Hemcinsleriyle, karşıtlarıyla, doğal zemini olan tüm kâinatla ve bunların tümüyle ilişki içinde olmayan insan asosyaldır, toplumdışıdır. Asosyal insan, insan olmanın gereğinin bilincinde değildir. Fıtratının bilincinde de değildir. Sadece kendi ekseni etrafında düşünen ve kalan kişidir. Maddi olarak insan suretinde görülse de, esasta insan olma vasıflarını inkâr etmektedir. Bu haliyle Allah'ın öngördüğü yükümlülükleri yüklenmekten kaçınan, sorumluluk almayan, dolayısıyla bir yönüyle aklını sadece kendi yararına kullanarak başkalarına değer vermeyen, bir yönüyle de tüm insanlığın yararına olacak şekilde formatlandığı misyonuna ihanet eden bir varlık olmaktadır.

Gerek alaka kavramı gerekse sivil toplum kavramı, her ikisi de oku (bilgi ve yükümlülük) emri ile birlikte değerlendirildiğinde ulaşılan her bilginin, fitrata uygun şekilde insanlığa kazandırılması, bu eylemin temelinde yükümlülükler manzumesi barındırdığı, bu yükümlülüklerin tek başına paylaşılabilsinin ayetteki alaka (ilişikler ve ilişkiler) kavramına aykırı düşeceği, dolayısıyla tüm iyi işleri birlikte yapmanın zarureti anlaşılmaktadır.

Alak Suresinin 7. ayetinde, kendisini bu ilişkiler ağından ayırık, ihtiyacı yokmuş gibi (müstağni) görenler anlatılıyor. Müstağnilik;

“Kendini zengin görünce, kendini artık ihtiyacı yokmuş, maksada ermiş, zenginlik mertebesine gelmiş görünce, o görüş ve inançta bulunmak sebebiyle azar”

diye açıklanmış. Aslında kavramın aslı **istiğna**'dır. İstiğna'dan **müstağni** sıfatı türetilmiştir. Müstağni, kendini ayırık gören, hiç kimseye ihtiyacı olmadığını zanneden anlamındadır. Alak suresinde anlatılanlar aslında özgürlük kavramının, insan ilişkileriyle bezendiğini ve aynı zamanda sınırlandığını, ancak hepsinden de ötede Kur'an'ın bütünlüğü içinde bu ilişkileri yaratan Allah'ın varlığı ve bu varlığının göstergeleri (ayetleri) olarak kâinatta bir Sünnetullah oluşturduğu anlatılıyor.

İşte insan bu Sünnetullah'tan ve ilişkilerden bağımsız (müstağni) değildir. Bu nedendir ki insan ilişkileri anlatılırken **insanın insanla ilişkileri, insanın tabiatla ilişkileri, insanın Allah'la ilişkileri** olarak üç boyutta incelenmektedir. Materyalist felsefe, dolayısıyla Tabii Hukuk ve pozitif hukuk felsefesi de insanın sadece doğa ve insanla ilişkileri çerçevesinde (Bkz: Yukarıda Vehbi Hacıkadiroğlu) konuyu ele aldığından hak, adalet ve özgürlük kavramları bir ayağı aksak konumda incelenmekte ve kabul ettirilmektedir.

İnsanlar ve toplumlar hedefledikleri bir dünya ve yaşam biçimi için uğraş verirler. Bu hedef onların aynı zamanda gelecek tasavvurlarının, dolayısıyla geleceğe ilişkin projelerinin de temelini oluşturur. Ütopyanın en önemli vasfı mevcut hali olumsuzlamak, geçmişe duyulan özlem veya bir gelecek tasavvurudur. Gerçekleşmesini hayal ettiğimiz, arzu ettiğimiz, dolayısıyla uğruna mücadele ettiğimiz bir dünya tasavvuru. Vazgeçemeyeceğimiz ama değişik seçeneklerle işaretleyebileceğimiz ütopyalarımız bu işlevsellikte bizler için önemli açılımlar sağlayacaktır. Adanmışlık kuramı içinde bunları gerçekleştirme yolunda mesafeler alabiliriz. Ancak, tüm bu farazi ütopya ve misyon yüklemesi yeterli olmamaktadır.

Bu gün eksikliğini ziyadesiyle hissettiğimiz hukuk ve onun yansıması olan adaleti ve toplumsal saadeti sadece bir ide (adalet) veya sadece bir sonuç (hukuk) olarak almak, bizi eksikliğini hissettiklerimize ulaştırmayacaktır. Aynı şekilde hukuku sadece bir pozitif kurallar bütünü ve adaleti de sadece bir duygu yoğunlaşması olarak aldığımızda da, bu güne kadar gerçekleşen ne ise bu günden sonra da aynı sonuca ulaşılabilecektir.

O halde eğitim – öğretimin sağlıklı olabilmesi için olmazsa olmaz olan hukukun yaygınlaştırılmasını ve adaletin eşit ve orantılı olarak dağıtılmasını, geleceğimizin teminatı olan çocuklarımızın ve gençlerimizin gelecek öngörülerinin sağlıklı olmasını isteyenlerin ilk elde yapabileceklerini sıralayabiliriz.

- Bireysel ve toplumsal sorumluluklarımız kapsamında önce kişisel, sonra da birlikteliklerimiz içinde toplumsal 'misyon belirleme'lerimizi yapmak;
- Misyonumuza uygun gelecek öngörülerimizi gerçekleştirebilecek yöntem ve faaliyet tespitlerimizi, 'vizyonumuzu' gerçekleştirmek;
- Hak, adalet ve özgürlük ve uğraş alanımızdaki kavramları meşruiyet temelinde yorumlamak ve yaygınlaştırmak;
- Bu kilit sözcükleri teorik zeminlerinden alıp hayatımızın birer parçası, olmazsa olmazları tüm insanımızın bilgisine ve hayatına sokmak;
- Bu hedefe 'kariyer kaprisleri'ni tatmin ederek veya 'hayatı erteleyen' bir tembellikle varmak değil, farklı ancak yapıcı bir tartışma sürecinde, eklemlenerek, katarak, bütünleşerek, bütünleştirerek ulaşmaya çalışmak;
- Hukukun yaygınlaştırılmasını, temel hak ve özgürlüklere ilişkin topyekûn mücadelenin bir parçası olarak görerek ve bir 'dönüşüm projesi' örneği olarak algılamak.

Bu belirlemelerimizi bir anlamda eğitim ve hukuk adına yapılabilecek çalışmaların teorik temeli olarak da alabiliriz. Pratik anlamda da bu süreç bir sivilleşme ve sivil toplum mücadelesi olarak algılanabilir ve adlandırılabilir. Ancak burada parantez içinde muhtemel bir yanlış algılamayı düzeltmemiz gerekir: Bu algımız ve adlandırmamız ‘liberal-sivil toplumcu arka plan’ a dayanan pasifist ve umutsuz tezlerin odağından kaynaklanmıyor. Aksine, her bir sivilleşme olgusunun, gerçek sivil toplumcunun, sivil öncelik aktivistin ve tabii ki hukukun yaygınlaştırılmasına inanan ve uğraş veren eğitimci ve hukukçuların değerine söz verdiği gibi “özgürlüklerin teminatı olmak” anlamındaki özveriden kaynaklanıyor.

Özgürlük, pasifizm çemberini kırma azmi ve çabasıyla donatılmış, özgür ve onurlu insanların dünyasında, şu an ve gelecek için, her yerde, düşünsel ve eylemsel pratikte, üstün bir adanmışlık bağlamında var olabilmekle mümkün.

Özgürlük, “izzet ve kudreti Allah’ın ve Allah’ın mazlum kullarının yanında arama” keyfiyettir.¹⁵ İsyandan, içi boş fevrandan bağımsız ve bağlantısız; bir duruş, bir konumdur.

Meşruiyet

Meşru kelimesi Arapça şe-re-a kökünden türemiştir. Kelimenin sözlük anlamı, “şer’an caiz, şeriatın izin verdiği, şeriata, kanuna uygun” (F. Develilioğlu) demektir.

Hukukta iki tür meşruiyetten bahsedilir: Birincisi, **kanuni meşruiyettir**. Yasal düzenlemelere ve yasal hiyerarşiye uygunluk anlamındadır. İkincisi, **hukukî meşruiyettir**. Tebliğimizin buraya kadarki kısmından da anlaşılacağı üzere hukuki meşruiyet, toplumun inanç değerlerine, hak-adalet-özgürlük anlayışına ve kamu vicdanına dayanan meşruiyet anlamındadır. Son günlerin örneğinden yola çıkarak örneklendirirsek: Taksim’de tarihi Topçu Kışlası’nı yeniden ihya etmek tarihi bir görev addedilebilir ve bunun için yasal düzenleme ve buna uygun işlem yapılarak kanuni meşruiyeti sağlanabilir. Ancak kamu vicdanı idareden farklı düşünerek (daha önceki örneklerinde olduğu gibi, parkların, kamusal alanların AVM/Rezidans yapılmasına açılması gibi) sivil itaatsizlik örneği sergileyebilir. İşte burada kamu vicdanına göre idarenin işlemi hukuki meşruiyetten yoksundur.

Meşruiyete bir başka örnek de, geçmişte baklava çalan küçüklere ağır cezalar verilmesi idi. Yasa koyucu nihayet bu cezalandırmanın hukuki meşruiyeti olmadığını kamu vicdanının itirazları sayesinde anlamış ve iyileştirme anlamında yasal düzenlemeye gitmiştir.

Meşruiyet kavramı sadece hukuk alanında kullanılıyor değildir. Siyaset, ekonomi, eğitim-öğretim alanlarında da kullanılmaktadır. Ancak incelememizde de görüldüğü gibi hangi alanda kullanılırsa kullanılsın meşruiyet hukuk kavramlarının kabulü ve uygulama alanındadır. Hak-adalet-özgürlük kavramları **meşruiyetin alanını** ve sınırlarını belirlemektedir.

¹⁵ “Varlığını kendi çabalarıyla meşrulaştırmaya çalışan özerk bir birey, kendisinin ebedi kölesidir”. Eric HOFFER, “AKLIN MUHTERİS ÇAĞI”, s. 20.

Meşruiyetin en önemli unsunu **rızadır**. Hak-adalet ve özgürlük bağlamında ele alındığında meşruiyetin temeli, en başta bu kavramları ve olguları bahşedenin rızası, sonrasında da uygulamanın muhatabı olan insanların, kamunun vicdanıdır. Siyasal meşruiyet sadece kanunları yapanların rızalarını değil, kamu vicdanının rızasını ve kamu vicdanını oluşturan değerlere uygunluğunu içerir. Aksi yasal ve yönetsel durum meşruiyetin ihlalidir.

Meşruiyetin etkin kullanımı meşrulaştırma değildir. **Meşrulaştırma**, rıza olsun olmasın politik düzenin doğruluğunun onaylanmasıdır.¹⁶ Politik düzenden bahsettiğimize göre politik düzenlerin meşrulaştırmada en önemli belirleyicinin ideolojiler olduğu da unutulmamalıdır. Bentham, meşruiyetin üç farklı düzeyde somutlaştığını öne sürer: 1. Varolan kurallara uymayı, 2. İnançlar üzerinde temellendirilen haklılaştırmaları, 3. Yönetilenlerin, yönetenlerin eylemlerine rıza göstermesi anlamında uyumu.¹⁷ Nitekim biz de aynısını yapmaktayız. Düşüncelerimizin ve eylemlerimizin meşruiyetini, işbu tebliğimizdeki iddia ve önerilerimizi, muarızlarımız gibi inançlarımızdan almaktayız. Ancak, eğitim-öğretimi siyasal iktidarlar gibi sadece belirli bir düşüncenin tahakkümünde meşrulaştırmanın aracı olarak değil, insan olmanın gereği olarak almaktayız. Aksi halde “meşrulaştırma, siyasal iktidarların, ideoloji de meşrulaştırmanın gerekli aracı olur. Eğitim kurumları da meşruiyet sürecine doğrudan katılır... Müfredat, ders kitapları ve öğretmenler, eğitsel açıdan bu meşruiyeti sağlamanın en önemli öğeleri”¹⁸ olur.

İnsanın üç boyutlu ilişkisini göz ardı eden, reddeden, bu ilişkilerden herhangi birini zedeleyerek diğerlerini de zedelemiş olan bir kabul veya uygulama, yukarıda Kalem Süresi’nde belirtildiği gibi gayri meşru sayılacak ve reddedilecektir. İşte sivilleşme olgusu, sadece insanın salt düşünce ve eylemlerine, siyasi otoritenin sadece iki dudağı arasına hapsedilemeyecek kadar önemli ve meşruiyetin sağlanması bakımından önceliklidir. Siyasal otoritenin, hukuki düzenlemelerin yasalara uygunluğu kadar, yasaların da hukuki meşruiyete uygunluğu esastır. Geleceğimizin teminatı olan çocuklarımızın bu “**meşruiyet algısı**” içinde eğitim-öğretime tabi tutulması gerekir.

SONUÇ

Herkes şöyle bir geçmişe ve günümüze nazar etmeli. ‘Önce insan’ diye meydanlarda kitlelere hitap ederken, önce insana ilişkin olarak bu gençlere insan nedir, nasıl bir varlıktır anlatılmış mıdır? Biyoloji dersinin dışında fitratın bilgileri verilmiş midir? Ulusal ve uluslar arası bağımlılık şebekelerinin köleleştirme işlemleri tanıtılmış mıdır? Nefsini, aklını, dinini, neslini ve malını koruma refleksi ve düşüncesi benimsetilmiş midir? Takdir edilmelidir ki bu ameliyenin adı öğretim-eğitimidir ve sürekli yaz-boz tahtasına döndürülen bu milli eğitim sistemi ile mümkün görülmemektedir.

¹⁶ Baynes’ten aktaran Kemal İNAL, EĞİTİM VE İKTİDAR, S. 53.

¹⁷ Beetham’dan aktaran Kemal İNAL, EĞİTİM VE İKTİDAR, S. 54.

¹⁸ Kemal İNAL, EĞİTİM VE İKTİDAR, S. 55.

Gelinen noktada istememek de üstümüze üstümüze gelen sivilleşmenin önce bilgisini, sonra da yöntemini, kurallarını belirleme zarureti vardır. Gelecek bizim geleceğimiz, çocuklarımız bizim çocuklarımız ve geleceğimizdir. Çocuklarımıza insanın üç boyutlu ilişkisini öğretmek, onları birbirlerine gider yapmaktan (posta atmalarından) korurken, diğer yandan da sistemin açıklarını/yanlışlarını tespit edip bireysel ve toplumsal sorumluluk temelinde insanca yaşamalarının yolunu bulmalıyız. Sivilleşmenin sivil toplumdan geçtiğini, sivil toplumun da öyle başıboş bırakılmış topluluk olmadığını, fitrî ve vahyi ilkelerle donatılmaktan geçtiğini, kendiliğinden sivilleşmenin ve sivil toplumun serseri mayın gibi nereye savrulacağına bilinemeyeceğini görmenin zamanı gelmiştir.

Son Taksim olayları milli eğitim adı altında eğitim yapmak yerine öğretim yapmayı, insanı, tabiatı, yaratıcıyı, tabiatın kanuniyetini, sünnetullahı, insanlar arasındaki ilişkileri sağlıklı öğretmenin yollarını yeniden düşünmeyi hatırlattı. Sivil itaatsiz olarak önümüze çıkan bu tabloyu, “İzzet ve kudretin Allah’a ait olduğunu” kabule yönlendirmenin yollarını aramalıyız. Eğitimden hukuka misyon değerlendirmemizin anlamı budur.

KAYNAKLAR

- Aaron FALBEL, *Öğrenme? Tabii... Eğitim? Yok, Hayır Kalsın*, ALTERNATİF EĞİTİM, Editör: Matt HERN, Kalkedon Yay., İst: 2008.
- Ahmet MUMCU, *İnsan Hakları & Kamu Özgürlükleri*, Savaş Yay., Ankara. 2003.
- E.A. RAUTER, DÜZENE UYGUN KAFALAR NASIL OLUŞTURULUR, Bakış Kitaplığı, İst. 1999.
- Eric HOFFER, “AKLIN MUHTERİS ÇAĞI, Ayışığı Kitapları, İst. 2000.
- Fikret BAŞKAYA, Sivil Toplum ve Sivil Toplum Kuruluşları (STK) Söylemi
<http://www.muharrembalci.com/hukukdunyasi/alintilar/243.pdf>
- Hüseyin HATEMİ, 1996, Didim’de “Dünya Müslüman Hukukçular Konferansı”nda sunulu Tebliğ. BİRİKİMLER II.
- İbrahim Hakkı Beyazıt, Ana Dilinde Savunma Üzerine
<http://www.muharrembalci.com/hukukdunyasi/makaleler/birikimlerIV/152.pdf>
- İlhan F. AKIN, *Temel Hak Ve Özgürlükler*, İst. 1968.
- Ioanna KUÇURADİ, “Adalet Kavramı”, Derl: Hayrettin ÖKÇESİZ, Çağdaş Hukuk Felsefesi ve Hukuk Kuramı İncelemeleri, İst: 1997, Alkım Yay.
- İsmet SUNGURBEY, *Hak Nedir*, Derl: Hayrettin ÖKÇESİZ, Çağdaş Hukuk Felsefesi ve Hukuk Kuramı İncelemeleri, İst: 1997, Alkım Yay.
- İvan ILLICH, OKULSUZ TOPLUM, Şule Yay., İst. Ekim 2010.

- John Taylor GATTU, Devlet Eğitimi Denen Kabus: Neden Bireysel Düşünceyi Yok Eden Bu Sistemi Değiştirmeliyiz? ALTERNATİF EĞİTİM, Editör: Matt HERN, Kalkedon Yay., İst: 2008
- Kemal İNAL, EĞİTİM VE İKTİDAR, Ütopya Yay., İst. 2008.
- Kemal İNAL, EĞİTİM VE İDEOLOJİ, Kalkedon Yay., İst. 2008.
- Matt HERN, ALTERNATİF EĞİTİM, Kalkedon Yay. İst. 2008.
- Muharrem BALCI, *Hukuk Mantığı*, BİRİKİMLER, Sayı: 1. İst: 2003.
- Muharrem BALCI, *Hukuk Mesleği Ve Misyon - Vizyon Tartışmalarında Tarihi Gerçeklikten Gelecek Tasavvuruna Süreç İşçiliği*, BİRİKİMLER –II
- Muharrem BALCI, EĞİTİM VE ÖĞRETİMDE HAKLAR VE YÜKÜMLÜLÜKLER, Da mışman Yayınları, İst: 1998,
<http://www.muharrembalci.com/yayinlar/kitaplar/36.pdf>
- Muharrem BALCI, *Uluslararası Belgelerde ve iç Hukukta Eğitim Hakkı*
<http://www.muharrembalci.com/hukukdunyasi/makaleler/birikimlerI/60.pdf>
- Muharrem BALCI, *Yaşayan Sünnet Işığında Eğitimden Hukuka Misyon Değerlendirmesi*
<http://www.muharrembalci.com/yayinlar/tebligler/139.pdf>
- M. BALCI, *Tabii Hukukta Hak - Adalet - Özgürlük Kavramları Analizi (Eleştirel Bakış)*, BİRİKİMLER –II
- Rabindranath TAGORE, Papağanın Masalı, ALTERNATİF EĞİTİM, Editör: Matt HERN, Kalkedon Yay., İst: 2008
- Rüştü YEŞİL, *Sivilleşme ve Eğitim Üzerine*, <http://www.ilkadimdergisi.net/node/1433>
- Vecdi ARAL, “*Hukuki Değer Olarak Adalet*”, Derl: Hayrettin ÖKÇESİZ, Çağdaş Hukuk Felsefesi ve Hukuk Kuramı İncelemeleri, İst: 1997, Alkım Yay.
- Vehbi HACIKADİROĞLU, *Doğal Hukuk Sorunu*, HFSA. Sayı: 4.
- Vehbi HACIKADİROĞLU, “*Haklar Ve Ödevler*”. Derl: Niyazi ÖKTEM – Ahmet Ulvi TÜRKBAG, Felsefe, sosyoloji Hukuk ve Devlet, İst: 2001, Der. Yay.
- Vinoba BHAVE, *Özel Olan ve İmha Edilen*, ALTERNATİF EĞİTİM, Editör: Matt HERN, Kalkedon Yay., İst: 2008